

O PLACHETĂ MAI PUȚIN CUNOSCUȚĂ A LUI GOZSDU ELEK (1849-1919)*

Nicoleta Toma-Demian

În colecția de medalii a Muzeului Banatului din Timișoara, la numărul de inventar 644¹, se păstrează o plachetă a unei personalități bănățene mai puțin cunoscute, Gozsdú Elek, jurist și scriitor. De formă dreptunghiulară, cu colțurile foarte ușor rotunjite, placheta² este din bronz, turnată unifacies, având dimensiunile 176 x 106,5 mm. Piesa, aflată într-o bună stare de conservare, a fost achiziționată de Muzeul Banatului în anul 1976 de la Balabán Róza din Timișoara³, împreună cu două medalii.

Pe plachetă este reprezentat bustul lui Gozsdú Elek în relief, din profil spre stânga. Apare profilul extrem de expresiv al unui bărbat mai în vârstă, cu un aer serios, îngândurat. Fruntea este înaltă, sprânceană - bine marcată, ochii cu pleoapa ușor coborâtă trădează o privire gânditoare, ușor tristă. Nasul este ușor acvilin, cu nări pronunțate, iar mustața este puternic răsucită în sus. Șuvițele părului și ale bărbii abia se disting, fiind mai mult schițate. Gulerul înalt al cămășii acoperă gâtul, iar reverele hainei sunt bine conturate. Marginea inferioară a bustului, puternic reliefată, lucrată frust, contrastează cu literele îngrijite ale dedicației de dedesubt⁴.

Sus, în partea stângă a plachetei apare cuvântul latin *ÆTATIS* (A și E în ligatură), iar în partea dreaptă - cuvântul latin *SVAE*:, dedesubt, cifra romană *L.* (50), toate scrise cu litere de 5 mm, în relief. Jos, în partea dreaptă, sub bust, e scrisă legenda pe 4 rânduri, în limba maghiară: **GOZSDV ELEK / BARÁTOMNAK / SZERETETTEL / TELCS EDE.** (*PRIETENULUI MEU / GOZSDV ELEK / CU AFECȚIUNE / TELCS EDE.*). Se remarcă forma latină (V) a literei U din cuvântul *SVAE* și din numele lui Gozsdú, scris cu litere de 5 mm, în timp ce literele următoarelor rânduri ale dedicației sunt mai mici, de 4 mm. Literele sunt rotunjite, cu o caligrafie frumoasă. Avem de-a face cu un caz aparte, în care gravorul este în același timp și cel care dedică placheta (făcută de el prietenului său), semnând dedicația cu numele întreg. Placheta este realizată într-un mod realist și expresiv,

iar dedicația “prietenului meu, cu afecțiune” vorbește despre o mare prietenie. Dar cine sunt cele două persoane aflate în discuție?

Nu întotdeauna înțeles de către contemporanii săi, uitat - pe nedrept - de generațiile următoare, confundat adesea cu Emanoil Gojdu (cu care era înrudit)⁵, Gozsdu Elek⁶ rămâne o personalitate complexă, contradictorie.

S-a născut în 28 noiembrie 1849 (sau 1855, conform altor surse bibliografice) în satul Ercs din comitatul Fehér, într-o familie de origine aromână, de mari negustori, acum sărăciți⁷. Era copil când familia s-a mutat la Timișoara, orașul de care l-au legat cele mai frumoase amintiri ale copilăriei și unde a petrecut o mare parte a vieții sale. Aici a terminat primele patru clase gimnaziale la Gimnaziul Piarist, cele superioare urmându-le la Gimnaziul Reformat din Pesta. După examenul de bacalaureat, a urmat cursurile Facultății de Drept din Budapesta, unde a obținut diploma de avocat și de doctor în drept.

După terminarea studiilor s-a întors în Timișoara ca avocat stagiar, dar cariera de jurist nu îl atrăgea, având înclinații mai mult spre literatură și artă. În 1880 devenea ziarist la ziarul *Függetlenség* din Budapesta. A lucrat la mai multe ziare, dar oboseala muncii de noapte din redacții și nesiguranța acestei surse de venit l-au determinat să renunțe la jurnalistică. Astfel, în 1883 și-a început cariera ca judecător, iar calitățile personale (punctualitate, conștiinciozitate) și cunoștințele profesionale i-au asigurat o ascensiune rapidă. În 1885 era procuror adjunct la Bela Crkva (Fehértemplom), în 1887 avea aceeași funcție la Budapesta; doi ani mai târziu, în 1889 era numit procuror regal la Caransebeș, iar în 1892 era procuror la Timișoara. Transferat din Timișoara în 1897 la Sombor (Zombor), ca președinte al tribunalului de acolo, s-a reîntors în 1905 în Timișoara ca procuror principal, unde a rămas până la sfârșitul vieții, în 1919.

Din 1878 a început să publice schițe, povestiri, nuvele. În 1880 îi apărea primul roman la Budapesta *Az arany hajú asszony* (*Femeia cu părul de aur*), urmat în 1882 de al doilea roman *Köd* (*Ceață*), considerat de critici unul dintre cele mai bune romane maghiare de la sfârșitul secolului al XIX-lea, reprezentativ pentru dualismul lui Gozsdu (naturalism și simbolism). În 1886 i se publica volumul de povestiri *Tantalus*. Este autorul a două piese de teatru: *A félisten* (*Semizeul*) și *A karrier* (*Cariera*), scrisă în 1911. Prima piesă, considerată de Gozsdu drept cea mai dragă operă a sa, în 1908 a fost reprezentată de zece ori pe scena Teatrului Național din Budapesta și de 14 ori consecutiv pe scena Teatrului din Timișoara, fiind prezentată și la Teatrul din Arad. În paginile ziarului *Temesvári Hírlap* i-au apărut articole de estetică și istoria artei, dar și nuvele, recenzii și fragmente din piesele de teatru. Bun prieten cu unii din scriitorii și poeții vremii, ca Justh Zsigmond, Mikszáth Kálmán, Reviczky Gyula, a fost comparat în permanență de criticii vremii cu scriitorul I.S. Turgheniev.

Importantă personalitate a administrației publice timișorene, bucurându-se de un respect general, a fost membru al unor societăți culturale și științifice. Se afla încă la Sombor când a fost ales membru al Societății Arany János din Timișoara, condusă de Szentkláray Jenő, din care s-a retras însă în 1907, datorită conservatorismului acesteia. Din 1910 a fost membru al Societății Muzeale de Istorie și Arheologie din Banat (SMIA)⁸, făcând donații valoroase muzeului acesteia (Muzeul Banatului)⁹. Era un pasionat colecționar de artă, în locuința sa din str. Liget nr. 7 (azi Bulevardul 3 august 1919) din Timișoara aflându-se statui, cărți rare, picturi valoroase, semnate de Anselm Wagner, Karl Brocky, Constantin Daniel și icoane¹⁰. În 16 aprilie 1916, în adunarea generală anuală a SMIA, era ales membru în comitetul de conducere a SMIA, pe o perioadă de trei ani, fiind amintit dr. Gozsdu Elek, procuror principal și cavaler al Ordinului Leopold¹¹. La mijlocul anului 1917 îl regăsim pe lista membrilor comitetului de conducere a SMIA, cu aceeași funcție¹².

Puținele date biografice despre Gozsdu Elek, care apar în diverse lexicoane, clare în privința carierei de jurist și a operelor sale literare, nu oferă detalii despre viața sa personală. Cariera strălucită în domeniul juridic nu a fost - din păcate - întotdeauna egalată și de o recunoaștere a talentului său literar (prieteni săi scriitori s-au înstrăinat de el; a fost etichetat scriitor „provincial” și treptat a fost uitat). S-a căsătorit de tânăr cu Hermina Bauer, o tânără bogată, dar nu a avut o căsnicie fericită (totuși a fost căsătorit de trei ori cu ea!). Tragediile nu l-au ocolit, marcându-l pentru totdeauna. Și-a pierdut toți copiii: primul fiu (nelegitim) s-a sinucis, fetița din a doua căsătorie a murit la vârsta de patru ani, iar al doilea fiu a murit pe front, în primul război mondial¹³.

Avea 57 ani în 1906, când a cunoscut-o pe Weisz Anna, tânăra soție, cultivată și sensibilă a bogatului comerciant Weisz Lajos din Timișoara. Prietenia lor, bazată pe afinități intelectuale, a inspirat o corespondență desfășurată pe parcursul a zece ani, între 1906-1915. Întâlnirile lor zilnice, discuțiile din grădina casei Annei de pe str. Bem nr. 13 (azi str. Iancu Văcărescu), din cartierul Iosefin, l-au inspirat pe Gozsdu în scrierea unui adevărat roman epistolar¹⁴.

S-a stins din viață la vârsta de 70 ani, în urma unui infarct, în noaptea de 26 spre 27 mai 1919, în locuința sa din str. Liget, fiind înmormântat în partea sârbească a cimitirului din Cetate (azi cel din Calea Lipovei), în apropierea micii capele ortodoxe¹⁵.

Lumea a început să-l redescopere pe scriitorul Gozsdu Elek abia în 1955, când a apărut la Budapesta un volum de povestiri, selectate sub titlul *Nemes rozsa (Rugină nobilă)*. În România, în 1969 a apărut la Editura Kriterion un volum cuprinzând o parte a scrisorilor sale către Weisz Anna,

selectate și publicate de Pongrácz P. Maria, urmat în 1975 de romanul *Köd (Ceață)*, apărut la aceeași editură.

Telcs Edel¹⁶, reprezentant de marcă al sculpturii și medalisticii maghiare moderne, s-a născut în 12 mai 1872 (după alte surse bibliografice în 4 mai) la Baja. După absolvirea Gimnaziului din Szabadka, în anul 1887 a plecat la Pesta, unde, la îndemnul lui Strobl Alajos, a urmat o vreme cursurile Școlii de Desen Tehnic, primul său profesor fiind Vasadi Ferenc. În 1888, la 16 ani a intrat la Academia de Arte din Viena, unde a studiat patru ani cu Edmund Hellmer, fiind elevul preferat al acestuia. După terminarea Academiei a studiat timp de trei ani la școala de artă a sculptorului german Kaspar von Zumbusch (unul dintre cei mai importanți artiști de la sfârșitul secolului XIX), pregătindu-se pentru sculpturi monumentale. Aici a realizat în 1894 statuia din bronz, de mari dimensiuni, *Góliáth* (aflată la Galeria Națională de Artă din Budapesta). În 1895 s-a întors la Budapesta, unde timp de un an a lucrat în atelierul de sculptură al lui Zala György.

Și-a desfășurat activitatea ca sculptor; dintre sculpturile sale importante din Budapesta amintim: *monumentul Vörösmarty* (1908, împreună cu Kallós Ede); *Sfântul Ladislau* (1911) și *statuia regelui Carol III* (distrusă în timpul războiului, a fost îndepărtată după 1945) de pe *monumentul Mileniu-lui*; ornamentele sculpturale ale *Academiei de Muzică* (de la parter și etajul I); monumentele funerare ale lui *Munkácsy Mihály* (1911) și *Barabás Miklós* din cimitirul Kerepes; placa de bronz dedicată lui *Alpár Ignác*, încastrată în zidul Muzeului Agriculturii; statuia lui *Alpár Ignác* (1931) din Városliget (una dintre cele mai reușite statui din Budapesta). Este autorul *monumentului lui Kossuth* din Kecskemét (1906) și a *Monumentului Eroilor* din Jászberény.

Interesat de medalistică mai târziu, după ce își făcuse un renume ca sculptor, a realizat în jur de 220 piese, îndeosebi portrete, care demonstrează un talent artistic și o personalitate deosebite. Pe medaliile și plachetele sale se regăsesc membri ai familiei, personalități publice, scriitori, compozitori, aniversări ale unor asociații etc. Creațiile lui Telcs Ede se caracterizează prin expresivitate, maniera realistă de reprezentare și multă siguranță în modelare. Chiar dacă și-a început activitatea de gravor în anul 1903, Telcs a realizat câteva piese interesante și înainte de această dată. Prima plachetă a realizat-o în 1896, reprezentându-l pe *Benedikt Móric*, urmată în 1897 de placheta lui *Gruber József*, medici vienezi de origine maghiară¹⁷. Dintre medaliile și plachetele sale mai amintim: *Thaly Kálmán*, *Giacomo Puccini*, *Andrássy Gyula*, *Trefort Ágost*, *Louisa Germain*, *Politzer Ádám*, *Popper Dávid*, *Adolf Sonnenenthal*, *Falk Miksa*, *Beöthy Zsolt*, *Szoldatics Ferenc* etc.¹⁸

La început a realizat îndeosebi plachete unifacies, în marea lor majoritate portrete, reprezentate mai curând din perspectiva unui pictor. Caracte-

ristica acestor plachete din perioada de început este situarea textului în partea inferioară, despărțit de portret. Mai târziu, a scurtat pe cât posibil legenda, pe care uneori a transferat-o în întregime pe revers, iar figurile le-a modelat în relief înalt.

Bun observator, fin psiholog, Telcs Ede a fost o personalitate pe cât de interesantă, pe atât de complexă (a fost sculptor, medalist și pictor). A fost preocupat de medalistică întreaga viață și deși a învățat-o la modul autodidact, a fost profesorul unei întregi generații de gravori (medaliști): Vincze Pál, Murányi Gyula, Takács Zoltan, Juhász Gyula, Szentgyörgyi István, Kisfaludi Strobl Zsigmond, Berán Lajos, Reményi József, Kiss Aranka, Telcs Gina, Fülöp Elemér. Deseori, Telcs a afirmat că nu este medalist, neavând studii în domeniu, iar faptul că a realizat atât de multe medalii și plachete se datorează doar întâmplării. A călătorit în Italia, Franța, Germania, Anglia, iar între mai 1920 - iunie 1922 a trăit la Utrecht, în Olanda, unde a realizat mai multe plachete. A câștigat numeroase premii naționale (Premiul Ráth, Premiul Röck Szilárd, Marea medalie națională de aur) și internaționale la Antwerpen, Dresda, Roma, Bruxelles, St. Louis. În 1928 a avut o expoziție la Muzeul Ernst din Budapesta.

Din 1905 până la moartea sa, în 1948, a fost membru al Societății Numismatice Maghiare, fiind vicepreședinte între 1946-1948, dar a făcut parte și din Asociația Numismaților (Éremkedvelők Egyesülete), înființată la 30 mai 1905. Este autorul plachetei realizate la 25 ani de la înființarea Societății Numismatice Maghiare, precum și a medaliilor unifacies la aniversarea a 35 și 40 de ani de la înființarea acesteia. Ultima sa medalie este cea a actriței Vizvári Mariska, la aniversarea a 50 ani de activitate la Teatrul Național Maghiar (1947).

A murit la Budapesta în 18 iulie (sau 17 iulie) 1948, cu el încheiindu-se prima generație de medaliști maghiari moderni. În 1963, lucrările sale au fost grupate într-o expoziție retrospectivă la Galeria Națională Maghiară din Budapesta.

Placheta lui Gozdsu Elek nu este datată. Dacă considerăm anul 1849 ca an al nașterii, atunci Gozdsu împlinea 50 de ani în 1899, când se afla la Sombor ca președinte al tribunalului de acolo, iar placheta s-ar data în acest an; dacă însă s-a născut în 1855, atunci placheta se datează în 1905 (mai puțin probabil!), când Gozdsu era la Timișoara, întors de la Sombor. Datarea plachetei devine și mai dificilă, în condițiile în care în bibliografie ea este amintită ca piesă realizată în 1906 sau în 1908¹⁹.

În final, chiar dacă nu știm unde, când și în ce împrejurări s-au întâlnit și s-au împrietenit Gozdsu și Telcs, putem presupune că drumurile lor s-au intersectat la o expoziție de artă sau la o altă manifestare culturală, fiind vorba de doi oameni pasionați de artă și de frumos în general. Nu

cunoaștem detalii nici despre împrejurările în care a fost realizată placheta, dar ea este importantă pentru că rămâne deocamdată singura mărturie a prieteniei dintre cei doi oameni de cultură, Gozdsu Elek și Telcs Ede, la sfârșitul unui secol și începutul altuia.

NOTE

*O variantă a acestui studiu a fost prezentată la *Meeting of Young Historians of Temes and Csongrad Counties*, simpozion desfășurat la Szeged între 9-11 iunie 2000, fiind publicată ulterior, în limba maghiară, în *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Studia Historica*, 4, Szeged, 2001, pp. 417-424. Mulțumesc colegei Elena Miklósić pentru ajutorul generos și constant, pe care mi l-a oferit în adunarea informațiilor pentru acest studiu.

¹Registrul de inventar (medalii), II, fila 16, nr. inv. 644 (nr. inv. general 27.233).

²Placheta este semnalată în bibliografia de specialitate (cu datele principale, dar fără ilustrație), fiind vorba însă de un exemplar aflat în colecția Muzeului Național Maghiar din Budapesta. Vezi Mihálovics Béla, *Magyar jogászok és államférfiak emlékérméi*, în *Numizmatikai Közlöny*, IX, Budapesta, 1910, I, p. 2, nr. 5; Siklóssy László, *A modern magyar éremművészet és művelői (1817-1910)*, în *Numizmatikai Közlöny*, IX, 1910, II, p. 60; Huszár Lajos, Procopius Béla, *Medaillen- und Plakettenkunst in Ungarn*, Budapesta, 1932, p. 443, nr. 6091; Csap Erzsébet, *Telcs Ede* (catalog de expoziție), Budapesta, 1963, p. 20, nr. 23 (aici e vorba de un exemplar aflat în colecția Galeriei Naționale Maghiare din Budapesta, nr. inv. 56.1296-P). În schimb, o fotografie a plachetei, fără alte detalii decât numele lui Telcs Ede, apare în *Művészet*, III, Budapesta, 1904, la p. 84, într-un articol al dr. Lázár Béla despre istoria Salonului Național de Artă. De fapt, ilustrația aparține articolului scris de Márkus László despre Telcs Ede, aflat în aceeași revistă, între pp. 73-79.

³Balabán Róza din Timișoara, str. 30 Decembrie nr. 1 a; proces-verbal nr. 2400 din 4.09.1976, notă contabilă nr. 61 din 30.09.1976 (vezi registrul de inventar - medalii).

⁴Alături de placheta lui Gozdsu Elek (Pl. I), prezentăm și un portret al lui Gozdsu, de Ferenczy József (Pl. II). Portretul, realizat în creion gras cu accente de ocră, dimensiuni 0,27 x 0,23 m, nedatat (cca 1904), se află în colecția de artă a Muzeului Banatului, nr. inv. PMT 712.

Ferenczy József (Târgu-Mureș, 17 decembrie 1866 - Timișoara, 4 decembrie 1925), pictor. A studiat la Paris, la Academia Julian și la Budapesta, la școala lui Benczúr Gyula. Între 1899-1901 a trăit la München, apoi la Timișoara; a pictat îndeosebi portrete, dar și scene de gen. Din 1897 a expus la Galeria Națională de Artă din Budapesta (Műcsarnok). În 1911 a pictat frescele capelei complexului piarist din Timișoara. *Művészeti Lexikon*, Budapest, 1966, p. 46.

⁵Gozdsu Manó sau Emanoil Gojdu (1802-1870), avocat, prefect al comitatului Caraș în 1861, deputat în Parlamentul maghiar, fondatorul "Fundăției Gozdsu", era vărul lui Gozdsu György, tatăl lui Gozdsu Elek. *A Pallas Nagy Lexikona*, VIII, Budapesta, 1894, p. 139; *Temesvári Hírlap* din 27 noiembrie 1908.

⁶Despre datele biografice ale lui Gozdsu Elek, vezi *A Pallas Nagy Lexikona*, VIII, Budapesta, 1894, p. 139; *A Révai Nagy Lexikona*, VIII, Budapesta, 1913, pp. 658-659; *Irodalmi Lexikon* (red. Benedek Marcell), Budapesta, 1927, pp. 398-399; Gozdsu Elek, *Anna-levelek*. Válogatás a szerző Weisz Annához írott leveleiből, Irodalmi Könyvkiadó, București, 1969 (postfață de Pongrácz P. Mária), pp. 284-292; Gozdsu Elek, *Köd. Regény és válogatott elbeszélések*, Ed. Kriterion, București, 1975 (cuvânt introductiv de Bernád Ágoston); Szekernyés János, *A megszállott szépségimádó*, în *Új Szó*, Timișoara, 26 martie 1999, p. 43 (care menționează ca dată a nașterii 28 martie 1849, iar ca dată a morții lui Gozdsu 26 martie 1919); Pongrácz Mária, *Az erény, a kötelességerzet és a szépség. Gozdsu Elek temesvári közéleti szereplése és levelezése (1-9)*, în *Heti Új Szó*, Timișoara, 27 iulie-28 septembrie 2001.

⁷Familia Gozdsu era originară din Macedonia, din orașul Moskopolis, de unde a emigrat din cauza turcilor, în prima jumătate a sec. XVIII în Polonia, iar apoi în Ungaria. La sfârșitul sec. XVIII, familia era cunoscută sub numele de Gozdowsky. Familia Gozdsu s-a stabilit la Miskolc, unde s-a ocupat de comerțul cu vin. Un alt membru important al familiei a fost Gozdsu Manó (Emanoil), (vezi *supra*, nota 5). Date despre familia Gozdsu în *Temesvári Hirlap* din 27 noiembrie 1908; *A Révai Nagy Lexikona*, VIII, Budapesta, 1913, pp. 658-659.

⁸*Történelmi és Régészeti Értesítő Temesvárott (TRÉT)*, SN, XXVII, 3-4, Timișoara, 1911, p. 164 (raportul secretarului-șef, dr. Berkeszi István despre activitatea SMIA în anul 1910, citit în adunarea generală anuală a SMIA din 23 aprilie 1911).

⁹Florin Medelet, Nicoleta Toma, *Muzeul Banatului. File de cronică, 1872-1918*, I, Ed. Mirton, Timișoara, 1997, pp. 96, 99.

¹⁰Pentru piese din colecția lui Gozdsu Elek ajunse în patrimoniul Muzeului Banatului, vezi Elena Miklóssik, *Colecții în colecția de artă a Muzeului Banatului* (catalog de expoziție), Ed. Brumar, Timișoara, 2001, pp. 21-22.

¹¹*TRÉT*, SN, XXXII, 1-2, 1916, p. 75.

¹²*TRÉT*, SN, XXXIII, 1-4, 1917, p. 55. Deoarece a fost ultimul an în care a mai apărut această publicație, editată de SMIA, putem presupune că Gozdsu a făcut parte în continuare din această societate până la moartea sa, în 1919.

¹³Aceste informații despre viața personală a lui Gozdsu, care nu se regăsesc în lexicoane, se întâlnesc la Bernád Ágoston, *op. cit.*, pp. 8-9 și la Pongrácz M., *op. cit.*, p. 291 (vezi *supra*, nota 6). Întrucât nu ni se indică sursa acestor informații, nu putem decât să le luăm ca atare. Din această cauză, nu putem explica, de exemplu, de ce Gozdsu s-a căsătorit de trei ori cu aceeași femeie, Hermina Bauer.

¹⁴Scrisorile s-au aflat până în vara anului 1966 în proprietatea văduvei Balabán Róza din Timișoara (este aceeași Balabán Róza de la care Muzeul Banatului a achiziționat placheta lui Gozdsu Elek), fiindu-i lăsate prin testament de către prietena ei, Weisz Anna. Dorința lui Gozdsu era ca ele să fie publicate în vara anului 2000, în august, de ziua Annei. O parte a acestor scrisori au văzut lumina tiparului mai devreme, în 1969, fiind publicate de Pongrácz P. Maria într-un volum apărut la Ed. Kriterion. Întreaga corespondență dintre Gozdsu Elek și Weisz Anna, dintre anii 1906-1915, a fost publicată la Budapesta în anul 2000 sub titlul *Kertünk Istennel határos (Grădina noastră se învecinează cu Dumnezeu)*, într-o ediție îngrijită de Pongrácz Maria și Alexa Károly.

¹⁵În 1965, Pongrácz Maria, împreună cu poetul Endre Károly, care a fost prezent la înmormântarea lui Gozdsu, i-au căutat mormântul, dar nu l-au mai găsit. Pongrácz M., în *Heti Új Szó*, 28 septembrie 2001.

¹⁶Márkus László, *Telcs Ede*, în *Művészet*, III, 1904, pp. 73-79; Elek Artúr, *A magyar érem-szobrászat őregjei és ifjai*, în *Művészet*, VII, 1908, nr. 3, pp. 169-177; Siklóssy László, *A modern magyar éremművészet és művelői (1817-1910)*, în *Numizmatikai Közlöny*, IX, 1910, II, pp. 43-67; Lyka Károly, *Az érem- és plakettművészet stílusa*, în *Művészet*, IX, 1910, nr. 7, pp. 273-291; Huszár Lajos, Procopius Béla, *Medaillen- und Plakettenkunst in Ungarn*, Budapesta, 1932, pp. 440-441; *Művészeti Lexikon* (red. Éber László), I, Budapesta, 1935, p. 525; Csáp Erzsébet, *Telcs Ede* (catalog de expoziție), Budapesta, 1963; *Művészeti Lexikon* (Zádor Anna, Genthon István), IV, Budapesta, 1968, p. 516 (Henszlmann Lilla); Káplár László, *Ismerjük meg a numizmatikát*, Budapesta, 1984, pp. 223-227.

¹⁷Literele de pe aceste două plachete au fost realizate de gravorul vienez Eduard Staniek (deoarece Telcs nu a putut modela litere frumoase chiar de la început), care a expus placheta Benedikt sub numele său. În urma protestelor lui Telcs, cele două plachete au fost retrase din expoziție, dar au fost înregistrate în bibliografia de specialitate ca plachete vieneze, realizate de Staniek. Siklóssy L., *op. cit.*, p. 57; Huszár L., Procopius B., *op. cit.*, p. 441; Káplár L., *op. cit.*, p. 224.

¹⁸Dintre medaliile și plachetele sale, exceptând placheta lui Gozdsu Elek, în colecția de medalii a secției de istorie a Muzeului Banatului se regăsesc 3 piese: medalia dezvelirii

monumentului lui Andrásy Gyula din 1906 (nr. inv. 257), la care doar aversul este realizat de Telcs, reversul fiind opera lui Zala György (catalogul Huszár-Procopius, p. 442, nr. 6073); medalia *Maternitate* (nr. inv. 265), realizată de Telcs în 1906 pentru Asociația Numismaților (Éremkedvelők Egyesülete), (catalogul Huszár-Procopius, p. 442, nr. 6070) și o plachetă alegorică (nr. inv. 16), realizată de Telcs în 1910 pentru aceeași asociație (catalogul Huszár-Procopius, p. 443, nr. 6099). La acestea se adaugă o plachetă cu o scenă de gen, *Mikor én még legény voltam ... (Pe când încă mai eram flăcău ...)*, aflată în colecția de artă a Muzeului Banatului (nr. inv. PMT 791), nedatată (catalogul Huszár-Procopius, p. 450, nr. 6213).

¹⁹La Siklóssy L., *op. cit.*, p. 60, placheta nu este datată, dar este amintită între lucrările lui Telcs din 1906; în catalogul Huszár-Procopius și în catalogul expoziției retrospective din 1963 (Csap E., *op. cit.*, p. 20, nr. 23) placheta este datată în 1908, fără a se argumenta această datare. Deoarece o fotografie a plachetei apare în revista *Művészet* din anul 1904 (vezi *supra*, nota 2), este clar că piesa se datează înainte de acest an.

A LITTLE KNOWN PLAQUETTE OF GOZSDU ELEK (1849-1919)

Summary

The medal collection of the Banat Museum from Timisoara is in possession of a plaquette, bearing the inventory number 644. The tablet features the portrait of the local lawyer and writer Gozsdu Elek, whose importance in the province's social and cultural life is nowadays almost forgotten.

Telcs Ede, a leader of the modern Hungarian sculpture trends and a well-known medal designer, made the plaquette. He dedicated the plaquette to his friend Gozsdu Elek, at his fiftieth anniversary.

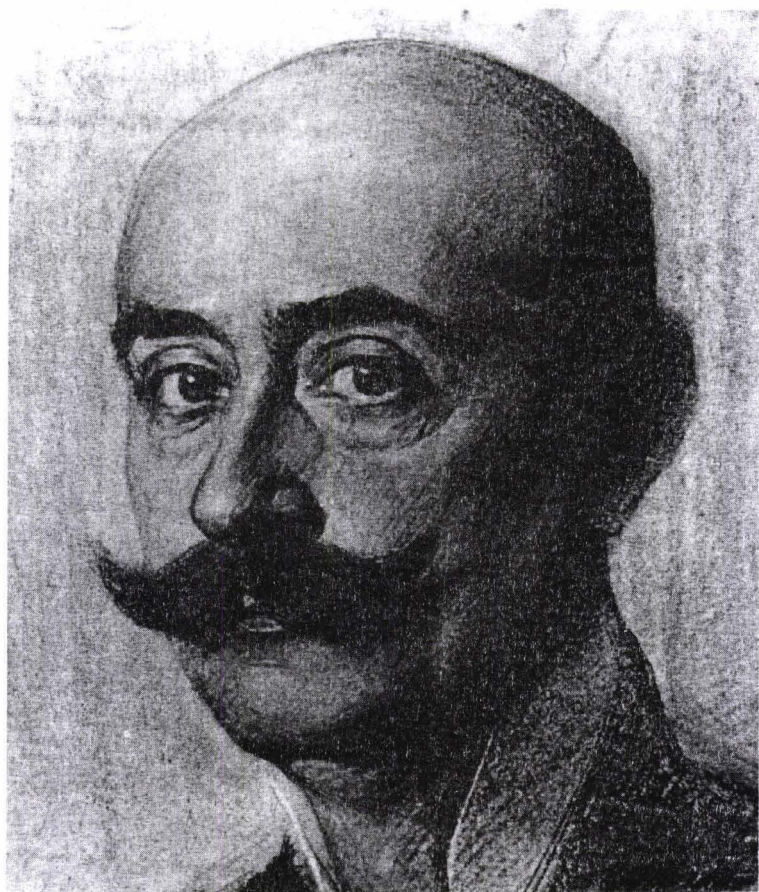
After describing the elements of the plaquette, the author introduces the biography of the two characters, attempting to find new aspects of their friendship.

In conclusion, the plaquette described in this paper stands as unique evidence of the friendship that gathered these two important men of culture from the end of the 19th century and the beginning of the 20th century.

Traducere: Dan Ciobotaru

I. Placheta lui Gozsdu Elek, realizată de Telcs Ede
The plaque of Gozsdu Elek, made by Telcs Ede

II. Gozsdu Elek, portret de Ferenczy József
Gozsdu Elek, portrait by Ferenczy József